

Dovullar, bo'ronlar, tornadolar – qanday farqlanadi, ular sodir bo'lganida nima qilish kerak?

// 07 June 2024 yil

<https://special.uzkimyosanoat.uz/oz/press/news/dovullar-bo-ronlar-tornadolar-qanday-farqlanadi-ular-sodir-b>

Ushbu meteorologik hodisalarning xavfi, ular keltirib chiqaradigan sezilarli halokatsidir. Ulardan keyin na yo'l, na ko'priq qoplamalari binolar qulashi, havo yelektr va aloqa liniyalari yo'qolishi, shuningdek, yer ustki quvurlar izidan chiqishi mumkin. Odamlar qulab tushayotgan inshootlardan yoki oyna siniqlaridan katta tezlikda uchib keladigan qoldiqlarning qurboniga aylanishadi.

Shamol hodisalarining kelib chiqishi: Dovullar va shunga o'xshash shamollarning paydo bo'lishining yeng muhim sababi-bu keng ko'lamlı siklon va antitsiklonlarni tiklanish va tez harakatlanishida. **Siklon**-bu shamol atrofdan markazga soat sohasiga farqli ravishda esadigan past atmosfera bosimi maydoni. Ular minglab kilometrlarga tarqalishi mumkin. **Dovullar**-tezligi sekundiga 30 metrdan oshib ketadigan kuchli shamollar tufayli yuzaga keladi. Bu eng kuchli tabiiy kuchlardan biridir, chunki bunday hodisalar siklon hosil bo'lishi natijasida to'plangan ulkan energiyaning chiqishi bilan bog'liq.

O'zining halokatli ta'siri bo'yicha dovullar zilzilalar kabi tabiiy ofatlardan qolishmaydi.

Dovul oqibatlarini orasida:

- katta va engil binolarning vayron bo'lishi;
- ekin maydonlarini butunlay yo'q qilinishi;
- yuqori elektr kuchlanish ustunlar simlarining uzilishi;
- yo'llar va ko'priklarning shikastlanishi;
- daraxtlarni sinishi, tomiridan ko'chib tushishi;
- orttirilgan mol-mulkka zarar va insonlarni qurbon bo'lishi.

Barcha bo'ronlar ikki turga bo'linadi:

- tropik bo'ronlarga tropik yarim sharlarda sodir bo'ladigan bo'ronlar kiradi.
- ekstratropik bo'ronlar bizning geografik joylashuvimizga xos bo'lgan ekstratropik kengliklarda paydo bo'ladi.

Bo'ron

Bo'ron, aslida, dovulning bir turi, chunki u ham kuchli havo oqimidir, lekin tezligi dovullarnikidan pastroqdir. Ba'zida bo'ronning tezligi juda yuqori va 20 m/s ga yetadi, lekin har qanday holatda uning halokatli kuchi dovulnikidan bir necha baravar past bo'ladi, bu uning ta'sirida shunchaki shafqatsizdir. Bo'ron bir necha soat yoki bir necha kun davom etadi. Va uning kengligi o'nlab dan yuzlab kilometrgacha cho'zilishi mumkin. Shuningdek, bo'ronlar ko'pincha katta miqdordagi yog'ingarchilik bilan birga keladi, bu esa o'z navbatida ko'chkilarni keltirib chiqaradi. To'satdan paydo bo'lishi bilan tavsiflangan bo'ronlar ko'pincha kuchli shamollar deb ataladi.

Bo'ronlar umume'tirof etilgan tasnifga ega emas, lekin ular hali ham quyidagilarga bo'linadi:

- siklik harakatga ega bo'lgan va kuchning katta maydonlarga tarqalishiga ega bo'lgan kuchli shamollarning murakkab yig'indisi bo'lgan bo'ronlar;
- oqim hodisalari - bu vaqtinchalik hodisalar bo'lib, ular kichik vayronagarchilik maydonini qoplaydi va havo oqimining kuchidan sezilarli darajada past bo'ladi.

Bo'ronlarning changli (qumli), qorli va kuchli shamollilari mavjud. Dastlabki ikkitasi o'z maqsadlarini havoda harakatlanadigan massalar tarkibiga asoslangan holda oladi. Kuchli bo'ron - shamolning keskin, to'satdan, qisqa muddatli kuchayishi, odatda uning yo'nalishi o'zgarishi bilan birga keladi.

Tornado

Tornado - qum, chang, namlik va boshqa aralashmalar bilan aralashgan tez aylanadigan havo oqimlaridan tashkil topgan shakllanish natijasida yuzaga keladi. Tashqi tomondan, tornado - bu, bir necha o'nlab yoki hatto bir necha yuzlab metr diametrli bo'lishi mumkin bo'lgan kulrang doim aylanib turadigan ustun. Tornado spiral harakatli yuqori havo oqimining eng yuqori tezligiga ega. Ushbu xavfli xodisaning yaqinlashuvi shamolning kar shovqini va kuchayishi bilan farqlanadi. Tornado ochiq havoda, bulutsiz ob-havoda ham sodir bo'lishi mumkin. Uning tezligi 100 m/s ga yetishi mumkin.

XAVFSIZLIK CHORALARI

Shunday qilib, shamol bilan bog'liq ofatlar har xil turdagi ko'plab yo'qotishlarga olib keladigan tabiiy favqulodda vaziyatlar deb tasniflanadi. Shuning uchun, agar dovullar, bo'ronlar va tornadolar xavfi mavjud bo'lsa, ofat sodir bo'lishidan oldin ham yaqinlashib kelayotgan sinoptiklarning barcha prognozlarini diqqat bilan tinglash kerak. Bu juda muhim, chunki yaqinlashib kelayotgan xavf-xatar yuzaga kelgan taqdirda aynan telekanallar va mahalliy radiolarda sirena yoqiladi va "Diqqat muhim ma'lumot!" degan e'lon

beriladi.

Yaqinlashib kelayotgan bo'ron haqida ogohlantirish olgandan so'ng, siz:

-mulkingiz, uyingiz, ishlab chiqarish binolari xavfsizligi haqida qayg'urishingiz, bir necha kun davomida oziq-ovqat va ichimlikning zarur zaxiralarini yaratishingiz lozim;

-yashash joyingizga bo'ron yaqinlashganda, mahalliy hokimiyat organlarining birlamchi tavsiyalariga muvofiq choralar ko'rishingiz kerak;

-ko'chada bo'lgan har bir kishi falokat boshlanishidan oldin uyiga yetib borishi kerak, chunki ko'chada qolish juda xavfli;

-binoning yerto'lasida yoki markaziy qismida tabiiy ofatdan yashirinish maqsadga muvofiq;

-ish uchun mavjud yoritish moslamalar: shamlar, chiroqlar va kerosin lampalari tayyorlashingiz kerak;

-agar vaqt imkon bersa, oynalarni plyonka bilan yoping yoki ularni panjara bilan yoping;

-qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanuvchi shaxslar hovlidan ish jihozlarini olib chiqib, chorva va uy hayvonlarini xavfsiz joyga olib ko'chirishlari kerak;

Tavsiya etilmaydi:

-ko'priklar ustida, shuningdek, ishlab chiqarishda zaharli, kuchli va tez yonuvchi moddalar ishlatadigan obyektlarga yaqin joyda bo'lish;

-alohida daraxtlar, ustunlar tagiga yashirinish, elektr uzatish liniyalarining tayanchlariga yaqinlashish;

-plitkalar, shiferlar va boshqa narsalarni shamol uchirib ketadigan binolar yaqinida bo'lish;

-agar shamol to'xtagan bo'lsa, darhol ko'chaga chiqish tavsiya etilmaydi, chunki shamol yana kuchayishi mumkin.

*2024-yil 5-sonli "Grajdanskaya zashita"
ilmiy-amaliy va metodik jurnalidan ko'chirma*